

OSMANLI DEVLETİ'NDE MEVLEVİLER

NEJAT GÖYÜNÇ

Andreas TIETZE'nin
doğumunun 75. yıldönümüne

Türk fikir ve kültür hayatına eserleri ile büyük hizmetlerde bulunan Abdülbaki GÖLPINARLI *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*'e yazdığı "Ön-Söz"de "Mevlevîlik, Mevlânâ'dan sonra ve derhal menâsikiyle teessüs etmediği için tarikat hakkında yazılan risaleler, çok muahhar devirlere ait. Kaldı ki, onlar da tarikatın öz hüviyetini vermekten ziyade yazarlarının düşüncelerini ve tesiri altında kaldıkları müesseselerin karakterini tesbit etmekte ve yazarları, tarikati bilfiil kuranların fikriyatından tamamiyle uzak kalmakta. Hatta Mevlevîler ve Mevlânâ muhibleri, işi o kadar Mevlânâ'dan ayırmışlar ve o kadar kendilerine mal etmişler ki *Mesnevî*'yi şerh edenler bile onun diğer eserleriyle hakkında yazılmış ana kaynakları, hele Şems'in *Makaalât*'ını okumak lüzumunu duymuyorlar ve tasavvufta, hatta dinde bir reform eri olan Mevlânâ'nın, kalıplaşmış tasavvufa verdiği insânî ve reel karakteri düşünmüyorlar, onu, onun ve sohbet dostu Şems'in yoluna aykırı bir yolun mümessili olan İbn-i Arabî'ye dayanarak şerh ediyorlar" der². GÖLPINARLI, bu şartlar altında Mevlevîlik Tarihi'ni yazmanın çok güç olduğuna değinir, eğer Sâkîp Dede'ye inansa, söylenenleri tekrarlamaktan başka bir şey yapamayacağını belirtir³, XVI. yüzyıl ortalarında vefat eden Muğlalı derviş ve mutasavvıf şâir ŞÂHİDÎ'nin *Gülşen-i Esrâr*'ını bulmasaydı, mevlevîliğin köylere kadar yayıldığını, Anadolu'da mevlevî köyleri bulunduğunu öğrenemeyeceğini söyler⁴. Konya'da bir süre bulunuşu, ona Mevlânâ Müzesi'ndeki yazmalardan faydalanmak imkânını sağlamış, Rüşuhî BAYKARA da kendisine Başbakanlık Arşivi'ndeki memuriyeti sırasında görüp kopya ettiği bir kısım belge suretlerini vermiş, böylece eseri "yalnız bir tarikatın hal tercümesi değil, bir yandan da vesikalar topluluğu" olmuştur.

¹ A. GÖLPINARLI'nın başlıca eserlerinin bir listesi için bak. Ali ALPARSLAN, *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, 2. baskı, s. 563-568.

² A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 2.

³ Sâkîb Dede, *Sefîne-i nefîse-i Mevlevîyân*, Mısır 1283.

⁴ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 132-141'de Şâhidî'nin hayatı ve eserlerinden bahs olunmaktadır.

Osmanlı Arşivleri, çalışanlar bilirler, bir deryadır. Mevlevîlikle ilgili daha pek çok belge bulmak mümkündür. Üstelik zamanla yeni tasniflerin okuyucuya sunulması, bu imkânı daha zenginleştirmektedir. Aşağıda GÖLPINARLI'nın eserinden faydalanarak onun belgelerle kısmen tamamlanmasına gayret edilecektir.

GÖLPINARLI, Mevlevîlik'in Mevlânâ'nın torunu Ulu Ârif Çelebi ile yine kendisinin 7. göbekten torunu Dîvâne Mehmed Çelebi zamanlarında yayılıp teşkilâtlandığını, Anadolu'da ve diğer yerlerde bir çok mevlevî dergâhlarının kurulduğunu anlatır, böylelikle tarîkatin yayılması XIV. ve XV. yüzyıllara rastlamaktadır⁵.

Yine onun ifadesine göre⁶, “Osmanoğullarının ilk devirlerindeki hükümdarları meselâ Murad II. ve Fatih, Sâkıb Dede'nin sözlerine rağmen, mevvelileri bir kudret telâkki ederek onların yoluna ehemmiyet vermiş değillerdir”. Ancak, XV. ve XVI. yüzyıllarda Anadolu'da ve bilhassa Rumeli'de Şîî-Bâtînî cereyanlar karşısında Osmanlılar mevvelilere itibar etmişlerdir. Osmanlı hükümdarlarından III. Selim mevlevîdir, mevvelileri sevmiştir, bu da Yeniçeri Ocağı'nın dayanağı Bektaşîlik'e karşı bir tepkidir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde devlet ile bu tarîkat arasındaki ilişkiyi pek iyi bilmemekle beraber, elimizde hiç olmazsa biraz geç dönemden de kalmış olsa, I. Murad'ın son senelerinden itibaren osmanlı devlet adamları ile Mevlevîlik arasındaki iyi münasebetlere bir delil sunmak mümkündür. GÖLPINARLI'nın da belirttiği üzere⁷, Yunan Makedonyası'nda Serez'de bir mevlevî zâviyesi vardır. III. Selim devrinde bu zâviyeye “*tarîkat-i alıyyeden bihaber fusekâdan Mustafa Dede nâm kimesne*” Konya'daki Asitâne'nin meşihat-nâmesi olmaksızın şeyh tayin edilmiştir. Elhâc Mehmed Çelebi⁸ 29 Haziran 1795 (11. Zilhicce 1209) tarihli arzında bu tayinin usul hilâfına olduğunu belirtip ref'ini, Mustafa Dede yerine Mehmed Dede'nin tayinini istemektedir⁹. Bu arza ekli bir başka belgede

⁵ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 101 ve 121.

⁶ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 269.

⁷ Aynı yazar, *aynı eser*, s. 335.

⁸ A. GÖLPINARLI (*aynı eser*, s. 152-153)'nın “Çelebiler” listesinde bu zatın ismi yoktur. Lâkin Ârif Çelebi oğlu II. Ebubekir Çelebi 1785-1815 arasında Çelebi olarak görünüyor. 1815-1858 arasında ise İsmail Çelebi oğlu Hacı Mehmed Çelebi âsitâne şeyhi olarak zikir edilmektedir. Belgedeki kayıt ise açıktır: *mine'l-'abdi'd-dâi Es-seyyid eş-şeyh El-hâc Mehmed an sülâle-i Hazret-i Mevlânâ kaddese sırrıhu'l-azîz*.

⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşiv Dairesi, Cevdet-Evkaf tasnifi, no. 2574. Kısaltma: BA, CE.

Ali Paşa b. Hayreddin Paşa'nın Serez'de binâ eylediği bir zâviyeye yaptığı vakıflar zikir edilmektedir. Bunlar bir kervansaray, bir dükkân, yine aynı şehrin çarşısında bulunan yetmiş altı başka dükkân, yedi oda, bir de baş-hâne'dir. Toplam gelir 20.536 akça olmaktadır.

Bilindiği üzere, Serez 1387'de Vezir-i âzam Çandarlı Halil Hayreddin Paşa'nın eceli ile vefat ettiği şehirdir, osmanlıların eline de 1374-1385 arasında geçmiştir¹⁰. Ali Paşa da babasının ölümü üzerine aynı makama geçmiştir. Yıldırım Bayezid ve oğlu Emir Süleyman Çelebi zamanlarında da aynı görevde bulunmuştur. M. Tayyib GÖKBİLGİN de bir Tapu-Tahrir Defteri'nde Serez'de bir Ali Paşa zâviyesi bulmuş, bunu lakab belirtilmediğinden, Hadım Ali Paşa'ya ait zannetmiştir¹¹. Her ikisinin vakıfları aynıdır.

Kanunî devrin başlarında İstanbul'daki Galata Mevlevî-hânesinin gelirin 18.730 akçe olduğu gözönüne getirilirse¹², Serez'deki mevlevî-hâne'nin vakıf yönünden hayli zengin olduğu anlaşılır. Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılda bu bakımdan en şanslı tarîkatın Mevlevîlik olduğuna başka eserlerde de işaret olduğuna değinilmektedir¹³.

Eğer, bu tekke başlangıcında bir mevlevî zâviyesi olarak inşa olunmuş, sonradan böyle bir hüviyet kazanmamışsa, Mevlevîlik araştırmalarında büyük önem kazanır. İçkiye düşkünlüğü bilinen Yıldırım Bayezid'i de buna ve safahate alıştıran Çandarlı Ali Paşa'nın da mevlevî olduğu düşünülebilir¹⁴.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un fethinden sonra, kiliseden çevirttiği Kalender-hâne camii'nin vakfiyelerinde "âlim, dine inanmış, dünyadan el-etek çekmiş bir şeyhinin, bir nâzırının, Cuma günleri namazdan sonra

¹⁰ Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Nihal Atsız neşri, Türkiye yayınevi, İstanbul 1949, s. 132-133 (*Osmanlı Tarihleri* adlı eserin 3. kitabı). Ayrıca bak, Besim DARKOT, "Serez" maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, X, 516-518. Krş. Ekrem Hakkı AYVERDİ; *Osmanlı mimarisinin ilk devri*, İstanbul 1966, I, 525-526.

¹¹ M. Tayyib GÖKBİLGİN, *XV-XVI. asırlarda Edirne ve Paşa livası. Vakıflar - Mülkler - Mukataaalar*, İstanbul 1952, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlarından, s. 398, not. 628. Defter 167 numaralıdır ve 937/1530-31 tarihlidir. BA'da bulunmaktadır.

¹² Klaus KREISER, "Zur wirtschaftlichen Grundlage der Istanbuler Mevlevihânes am Beispiel des Konvents von Galata", *Osmanistische Studien zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte. In memoriam Vanco Boskov*, yayınlayan: Hans Georg MAJER, Wiesbaden 1986, s. 86.

¹³ Mouradgea'd OHSSON, *Tableau général de l'Empire Ottoman*, IV, 665-66'dan naklen Klaus KREISER, *aynı eser*, s. 84.

¹⁴ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI; "Ali Paşa, Çandarlı-zâde", *İA*, I, 325-26.

semâ meclislerinde mesnevî ve ardından Kur'an-ı Kerim'den cüzler okuyacak bir hâfızının, semâzenlerle birlikte semâ yapacak dört mutribinin bulunuşundan bahs edilmesini¹⁵, GÖLPINARLI "Kalender-hâne zâviyesi, tam mânasiyle bir Mevlevî dergâhı şeklinde açılmıştır ve böylece fetihten sonra İstanbul'da ilk kurulan Mevlevî-hâne budur" şeklinde yorumlar. Lâkin bu müessese sonradan bu hüviyetini kaybetmiştir, der¹⁶. Sonuç ne olursa olsun, bu olay Fatih devrinde Mevlevîlerin sosyal hayatta, hatta hükümdar üzerinde etken oldukları anlamına gelir. Zaten Galata Mevlevî-hânesi'nin kuruluşu da hemen II. Bayezid zamanındadır. Fatih devri devlet adamlarından İskender paşa da bahçesini buraya vakf etmiştir¹⁷.

Kanunî Sultan Süleyman zamanında 1528 sonlarında Konya'da Mevlânâ zâviyesi şeyhi Lokman Dede'ye bir elbise (*câme*) ile 1000 akçe gönderilmesi (*taşadduk*)¹⁸, Bağdad Seferi sırasında hem sadrazam İbrahim Paşa'nın, ardından da hükümdarın Konya'yı ve Mevlânâ zâviyesini ziyaretleri, Kanunî'nin zâviyeyi teşrifinde Kur'an-ı Kerim ve Mesnevî okuması, huzurunda semâ yapılması, zâviyedeki fukarâ ve dervişlere ihsanlarda bulunarak gönüllerini alması¹⁹, burada bir cami ve misafir-hâne yaptırması²⁰ hakkındaki bilgiler, Celâl-zâde Mustafa Çelebi'nin eserinde Mevlânâ Celâ-

¹⁵ Nejat GÖYÜNÇ, "Kalenderhâne câmii", *Tarih Dergisi*, sayı 34 (1984), s. 485-94.

¹⁶ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 337.

¹⁷ Aynı yazar, *aynı eser*, s. 112.

¹⁸ BA (Başbakanlık Osmanlı Arşiv Dairesi), Kepeci tasnifi (KK), D. no. 1764, s. 38, 23 Rebiü'llevvel 935 (5. Aralık 1528) tarihli kayıt: "taşadduk be Lokmân Dede Şeyh-i zâviye-i hazret-i mevlânâ hudâvendigâr der Konya".

¹⁹ Celâl-zâde Mustafa Çelebi, *Tabakât ül-Memâlik ve Derecât ül-Mesâlik*, Petra KAPPERT neşri, *Geschichte Sultan Süleymân Kânünis von 1520 bis 1557*, Wiesbaden 1981, v. 244b, 249b.

²⁰ BOA, KK, D.no.216A, s. 17: "Konya hazret-i monlâ üzeri binâ olunan câmi-i şerife turre yapılub üzeri câmi-i şerifden fazla kalân kürşündan örtünmek buyürüldi", 22. Ramazan 969 (19. Temmuz 1557) tarihli kayıt. Aynı defter, s. 30: "Konya'da hazret-i monlâ üzerinde yapılan câmi'de misafir-hâne yeri olub yapılmayub ol yire misafir-hâhe binâ olunmak ne-mikdâr nesne ile olur tahmîn idüb 'arz itidresin deyu buyürüldi", 20. Şevval 964 (16. Ağustos 1557) tarihli kayıt.

Peçevî İbrahim Efendi de Kanunî devrinde Konya'da Mevlânâ Celâleddin'in türbesi yanında iki minareli yüksek bir câmi (yukarıda bahs edilen), semâ-hâne, güzel bir mescit, imaret ve dervişler için odalar yaptırıldığını yazar (*Peçevî Tarihi*, Bekir Sıtkı BAYKAL neşri, Ankara 1981, I, 299). Bugün Selimiye Camii adı ile bilinen bu yapının Kanunî Süleyman zamanında inşa olunduğu başka tarih eserlerde de belirtilmektedir (bak. İbrahim Hakkı KONYALI, *Tarihte Konya*, Konya 1964, s. 528-535).

leddin Rumî için kullandığı övücü ifadeler²¹ Mevlevîlerin bu devirdeki itibarlarına birer işaret, çok kuvvetli delillerdir.

XVI. yüzyılda Anadolu'da özellikle Batı ve İç-Batı Anadolu'da Muğla, Kütahya, Bursa, Ayasuluğ (Selçuk)'ta halkının tamamı mevlevî olan köylerin bulunuşu²², bir sonraki yüzyılda muhtelif şehirlerde vezirler, mahalli beyler tarafından mevlevî-hâneler yaptırılması²³ Osmanlı toplumunda hükümdarından her kademede yöneticisine ve halka kadar bu tarikatın ne derecede benimsendiğinin örnekleridir. Bu davranışlar, muhtemelen Vezir Çandarlı Ali Paşa zamanından beri süregelen bir geleneğin de devamıdır.

Çelebilerin tayinlerinin padişah iradesi ile olduğuna değinen A. GÖLPINARLI, bu hususta tarih verememekte, Meclis-i Meşâyih kurulduktan sonra²⁴, tayin keyfiyetinin bu makamın şeyhülislamlığa arzı ve oradan da tasdikten sonra padişah iradesinin sâdir olarak Çelebi'ye tebliğ edildiğine işaret etmektedir. Zâviye şeyhleri de çelebiler tarafından atanmaktadırlar, fakat bu hususta da GÖLPINARLI elde vesika olmadığını beyan etmektedir²⁵. III. Selim devrinde, o tarihlerde yürürlükte olan usul ile, bu usulden sapmalara ait elimizde bir belge bulunmaktadır. Buna göre, "Memâlik-i mahrûse'de vâki bi'l-cümle tekâyâ ve zevâyâ-i mevleviyye'nin meşihat ve tevliyyeti bâ-hatt-ı humâyun" Konya'daki Âsitâne'den verilecek meşihât-nâme ile olmaktadır. Bununla beraber, bazan kadılar veya nâibleri de zâviyelere tayinler yapmışlardır. Bu usule aykırıdır, onun için bu tür tayinlerin iptali ve kayıtlarının kaldırılması istenmektedir²⁶. Konya'daki âsitâne şeyhinin bütün mevlevî zâviyeleri üzerinde son söz sahibi olmasının çelebilerin nüfuzunu hakim kılmak gayesine matuf olduğu-

²¹ "kuṭb-i medâr-i velâyet ve merkez-i dâ'ire-i kerâmet hudâvendigâr-i mesnevî-âsâr Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî" (Celâl-zâde, *aynı eser*, V. 16b. Diğerleri için de bak. V. 244b ve 249b.

²² Şâhidî'nin *Gülşen-i Esrâr*'ından naklen A.GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 245-246. Bu mevlevî şair ile ilgili bir araştırma için bkz. Mustafa ÇIPAN, *Muğlalı İbrahim ŞÂHİDÎ. Hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri. Divan ve Gülşen-i Vahdet*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1985.

²³ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 247-48.

²⁴ Bu meclis Şeyhülislamlık Dairesi'nde XIX. yüzyıl sonlarında mevcuttu. Tarikatlerle ve tekke ile zaviyelerle ilgili meseleleri görüşür, karara bağlardı. Bir reis, iki üye ve bir kâtipten oluşmaktaydı (bak. İ. Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Devleti'nin ilmiye teşkilâtı*, Ankara 1965, s. 119-120; *İlmiye Sâlnâmesi*, İstanbul 1334, s. 146; J.H.KARAMERS, "Şeyhülislam" maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, XI, 489).

²⁵ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 367-368.

²⁶ BOA, CE (Cevdet-Evkaf), no. 2574.

na şüphe yoktur. Diğer taraftan Çelebi'lerin de arzları ve verecekleri meşihat-nâme'ler üzerine beratla tayin yapılmasının devlet otoritesini hem bütün ülkede hakim kılmak, hem de çelebilere destek ve güç sağlamak maksadı ile gelenekleştigi kabul olunabilir. Kadiri şeylerinin de tayinlerinin aynı usulle, Tophane'deki şeyhlerine bırakılmış olduğu da hatırlanmalıdır.

İstanbul'da Yenikapı Mevlevî-hânesi'nin Balkan Harbi'nde ve daha sonra Çanakkale muharebeleri döneminde (1915) yaralı osmanlı gazileri için hastahâne haline getirildiğine, bu hususta bir de talimat-nâme hazırlanarak ispirto ile çoğaltılarak bir çok mevlevî-hanelere gönderildiğine, bu tutumun Osmanlı Devleti'nin gelişme devrinde Balkanlar'da faaliyet gösteren kolonizatör Türk dervişlerini hatırlattığına işaret olunmuştur²⁷. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbi'ne girmesi üzerine Cihâd-ı Mukaddes ilân olununca, Mücâhidin-i Mevleviyye Alayı teşkil olunmuş, buna Anadolu'dan katılanlar Veled Çelebi'nin kumandası altında İstanbul'dan 1915 başlarında yola çıkmışlar, Konya-Halep üzerinden Şam'a, oradan da Filistin cephesine gitmişlerdir. Bu alayın kumandan vekilliğine de Yenikapı Mevlevî-hânesi şeyhi Abdülbâki Dede tayin olunmuştur²⁸. Alayın Konya'dan geçişine mahallî *Babalık* gazetesinde de yer verilmiştir²⁹.

II. Abdülhamid devrinde İzmir Mevlevî-hânesi şeyhi Nuri Dede ile Tokadî-zâde Şekip Efendi'nin, orada yayınlanan *Hizmet* gazetesinde hürriyet taraftarı yazılar yazdıkları, bu sebeple "erbâb-ı mefsedetten" diye Bitlis'e sürüldükleri, haklarında iki ayda bir jurnal gönderilmesi istendiği GÖLPINARLI tarafından zikr edilmektedir³⁰. Lâkin zaman zaman mevlevîlerin buldukları dergâhlardan başka yerlere "mugâyir-i rızâ ve menâfi-i âdâb-ı tarikat harekâta" cesaret ettikleri için terbiye edilmek üzere başka mevlevî-hanelere sürgün edildikleri de öğrenilmektedir. Meselâ, 22. Ağustos 1790 tarihinde (11 Rebiülevvel 1204) Galata Mevlevî-hânesi'nden üç kişi (Sinop'lu derviş Hüseyin, Karahisârî derviş Hüseyin ve Kütahya'lı

²⁷ Nejat GÖYÜNÇ, "Mevlânâ Müzesi Arşivi", *Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi, Tebliğler*, Konya 1987, s. 103-104.

²⁸ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 177, 278.

²⁹ 5. Mart 1330 tarihli *Babalık* gazetesinden naklen Ahmet AVANAS, *Millî Mücadele'de Konya*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 1988, s. 22-23; İbnülemin Mahmut Kemal İNAL da Veled Çelebi'nin aynı alayın başkumandanı olarak Suriye cephesine gittiğini yazar (*Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1970, cüz XI, s. 1936). Bana bu notu veren Sayın Caner ARABACI'ya müteşekkirim.

³⁰ A. GÖLPINARLI, *aynı eser*, s. 273, not 99.

derviş Hasan) yukarıdaki suçlarından dolayı Konya'ya, Konya dergâhında mesnevî-hân olan Es-seyyid Süleyman Dede de yine tedib olunmak üzere Tokat Mevlevî-hânesi'ne sürülmüşler, bu sonuncu Divan-ı Humâyûn Çavuşlarından Ali Çavuş ile birlikte Tokat'a gelmiştir³¹ (Tarih: 18. Kasım 1821/23. Safer 1237).

GÖLPINARLI, tarîkate aykırı harekette bulunanlara verilecek cezaları sayarken, sürgünden bahs etmez, mevlevîlerin nizamsız hareketleri görülenleri kendi aralarında cezalandırdıklarını, "hiç bir surette hükûmete müracaat etmemek" ilkeleri olduğunu, bunun da bir yolsuzluk olduğunu belirtir³². Bununla beraber, Konya'dan Tokat'a sürülen Süleyman Dede'nin bir Divan-ı Humâyûn çavuşu refakatinde gönderilmiş olması, bu usulün dışına çıkıldığıının bir kanıtıdır.

Konya'daki dergâh (*âsitâne*)'ta yaşayan dervişlere zaman zaman çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Meselâ, bitişiğindeki imaretten dervişlere yemek gönderildiği bilinir³³. Aslen Adanalı olup XVII. yüzyıl sonlarında ve 1711'de iki defa Adana Valiliği yapan Bayram-zâde Mehmet Paşa³⁴ da doğduğu şehirde bir han yaptırmış, Acem Hanı adı ile meşhur olan bu yapıda bazı tüccârlar konaklamaya başlamışlar, geliri de vâkif tarafından Konya'daki âsitânedeki dervişlere senede kırk top kirpâs (keten kumaş) alınması için tahsis olunmuştur. Bir süre bu şartlara rivayet olunmuştur. Bununla beraber, bir müddet sonra vakıf han geliri ile Adana valilerinin tüfekçileri için bir konak yapılmış, fakat tüfenkçiler kendileri için yaptırılan binada oturmayıp yine Acem Hanı'na giderken içerisindeki tüccarı zorla çıkartmışlar, kendileri yerleşmişlerdir. Bu tutum da hanın harabiyetine sebep olmuş, dervişlere kirpas gönderilmesi keyfiyeti de 1774'ten itibaren suya düşmüştür. Şikâyetler üzerine, Ekim 1782'de mesele devlet merkezine intikal etmiştir. O tarihlerde Konya'da âsitâne şeyhi olan Ebubekir Çelebi de durumun düzeltilmesini arz eylemiştir. Bunun üzerine, 1784 Şubat'ı ortalarında ikinci bir fermanla Adana valisinden ve kadısından ihtilâfın çözümü istenmiştir³⁵. Neticede han, Adana âyânından ve dergâh-ı âlî kapıcıbaşlarından Hasan-Paşa-zâde Mîrû'l-Hac Ali'ye kiraya verilmiş, vâkîfın şartlarına uyulması da bu zat tarafından taahhüd olunmuştur.

³¹ BOA, CE 20785 ve 24425 no.lu belgeler.

³² A. GÖLPINARLI; *aynı eser*, s. 420.

³³ Bu hususta bak. İ.H.KONYALI, *aynı eser*, 534; aynı yazar, *Abideleri ve kitapları ile Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 969-980.

³⁴ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmâni*, IV, 208.

³⁵ BOA CE 1728 ve ekleri; CE 1746.

Mevlevîlik'in Osmanlı Devleti zamanında yalnız Anadolu'da değil, Balkanlar'da ve Arap ülkelerinde yayılması, zaman zaman dergâhların vezirleri tarafından yaptırılarak vakıflarda bulunulması, bunlardan bir kısmının devlet eli ile tamiri veya yeniden yapılması cihetine gidilmesi³⁶, mevlevîlerin yukarıda bir kısım bahis konusu olan girişimleri, bu tarîkatin Osmanlı toplumunda ne derecede yaygın ve müessir olduğunun delilleridir. Bu yayılma ve devlet adamları tarafından desteklenmesinde tarîkatin sevgiye dayanan insancıl tutumunun büyük payı olduğunu düşünmek gerekir.

³⁶ A. GÖLPINARLI, da bu hususta pek çok misaller vardır (*aynı eser*, s. 258-259). Son bir örnek ise, Yenikapı Mevlevî-hanesi'nin yanmış bulunan Selâmlık Dairesi'nin Sultan Menmed Reşat tarafından yeniden yaptırılıp açılış merasiminde de hükümdarın bizzat bulunuşudur (Ali Fuad TÜRKGELDİ, *Görüp İttiklerim*, Ankara 1951, 2. baskı, s. 123).